

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри психолого-педагогічної освіти та соціальних наук
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»**

**Браніцької Тетяни Ромуальдівни на дисертацію Пришляк Оксани
Юріївни «Теорія і методика формування міжкультурної компетентності
майбутніх фахівців соціономічних професій»,**

представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

**Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами
відповідних галузей науки.** Актуальність дослідження Пришляк Оксани
Юріївни зумовлена низкою чинників:

– стрімкими темпами й масштабами глобалізаційних та міграційних процесів у сучасних умовах, що ставлять нові виклики перед фахівцями соціономічних професій щодо необхідності здійснювати професійну діяльність у мультикультурному середовищі, і недостатнім рівнем їх міжкультурної компетентності;

– соціально значущістю проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у процесі професійної підготовки й недостатньо адаптивними напрацюваннями теоретичних та методичних засад означеного процесу;

– необхідністю підготовки кваліфікованих фахівців соціономічних професій з високим рівнем сформованості міжкультурної компетентності та недостатньо гнучким реагуванням системи вищої професійної освіти на задоволення цього запиту;

– потребою в фахівцях соціономічних професій із сформованою міжкультурною компетентністю як важливою основою їх професійної мобільності, конкурентоспроможності, способу самореалізації й успішності професійної діяльності у мультикультурному професійному середовищі та недостатньою готовністю ЗВО реалізовувати системний підхід до формування їх міжкультурної компетентності;

– запитом на реалізацію сучасних підходів до формування міжкультурної компетентності і відсутністю для цього науково обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, навчально-методичного та змістово-технологічного забезпечення.

Дисертаційне дослідження О. Ю. Пришляк відповідає державним потребам щодо науково-дослідної діяльності та виконано відповідно до

тематичного плану науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за напрямом «Психолого-педагогічні механізми створення гендерно-справедливого середовища для дітей та молоді у контексті реалізації Концепції нової української школи» (№ держреєстрації 0119U100477) та «Теоретичні і методичні основи професійної підготовки фахівців соціальної сфери» (державний реєстраційний номер 0114U003074 (Шифр ПВІ-1)). Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 23 лютого 2016 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 29 березня 2016 р.).

Як **найбільш істотні наукові результати** виконаного дисертаційного дослідження вважаємо за доцільне відзначити такі:

– обґрунтовано концепцію формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у процесі фахової підготовки у ЗВО, котра ґрунтується на теоретичному, методологічному, методичному та технологічному концептах;

– науково обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено систему формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у ЗВО, що представлена у формі взаємозумовлених і взаємопов'язаних функціональних блоків, які поєднані між собою ієрархічними зв'язками: *концептуально-цільового* (мета, завдання, методологічні підходи, загальнопедагогічні й спеціальні принципи, суб'єкти й об'єкти досліджуваного процесу); *структурно-змістового* (професіограма, змістова характеристика компонентів міжкультурної компетентності (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, комунікативного і конативного)); *процесуально-технологічного* (етапи формування міжкультурної компетентності у ЗВО (пропедевтичний, базовий, інтегрувальний, творчий), навчально-методичне та змістово-технологічне забезпечення навчальної, практичної, науково-дослідної, виховної і самоосвітньої діяльності студентів) у ЗВО; *результативно-оцінювального* (критерії, показники, рівні, діагностичний інструментарій, результат сформованості міжкультурної компетентності);

– визначено організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у ЗВО (умотивованість суб'єктів освітнього процесу до навчання і професійної діяльності у міжкультурному середовищі; залучення їх до створення міжкультурного освітнього середовища у ЗВО; забезпечення активного

саморозвитку і самовдосконалення майбутніх фахівців через використання та інтеграцію інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій);

– розроблено й імplementовано навчально-методичне та змістово-технологічне забезпечення формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у процесі навчальної, практичної, науково-дослідної, виховної і самоосвітньої діяльності у ЗВО.

Нові факти, одержані здобувачкою. Дисертаційна робота Оксани Юріївни Пришляк як комплексне порівняльно-педагогічне дослідження, виконане на міждисциплінарному рівні, містить нові факти, одержані здобувачем, які дотепер не були представлені у вітчизняному науковому просторі. Зокрема:

– розроблено концептуалізацію міжкультурної компетентності, в якій узагальнено погляди дослідників щодо суті досліджуваного феномену, його структури, характеристики провідних складових, чинників впливу на процес формування та очікувані результати;

– розроблено професіограму фахівця соціономічних професій, в основу якої покладено змістову характеристику та теоретично обґрунтовану структуру міжкультурної компетентності, домінантні функції та здатності до їх реалізації, професійно зумовлені знання й особистісні якості;

– введено в науковий обіг зарубіжні теорії й моделі міжкультурної взаємодії та міжкультурної компетентності;

– уточнено й конкретизовано компоненти міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій (мотиваційний, когнітивний, комунікативний, діяльнісний, конативний);

– визначено критерії та їх показники: *мотиваційно-ціннісний* (умотивованість до формування міжкультурної компетентності, сформованість цінностей); *пізнавально-когнітивний* (сформованість знань та розуміння міжкультурної компетентності); *діялісно-практичний* (здатність до професійної діяльності в міжкультурному середовищі та поведінкова гнучкість); *професійно-комунікативний* (комунікативні знання та комунікативні вміння); *рефлексійно-особистісний* (здатність до рефлексії і сформованість професійно зумовлених особистісних якостей) та рівні сформованості (низький, середній, достатній, високий) міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій;

– розроблено діагностичний інструментарій моніторингу рівня сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій.

Подальшого розвитку набули положення щодо: трактування концептуальних засад формування міжкультурної компетентності в документах міжнародних об'єднань і організацій; особливостей діяльності фахівців соціономічних професій у міжкультурному контексті; аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду підготовки фахівців соціономічних професій до роботи в міжкультурному середовищі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження – метою, визначеними об'єктом і предметом дослідження; підтверджується коректністю постановки розглянутих завдань, обґрунтованістю вихідних положень: теоретико-методологічних засад та джерельною базою дослідження (усього 918 джерел, у тому числі 313 іноземними мовами), добором комплексу дослідницьких методів, адекватних меті та завданням роботи.

Зокрема, застосуванням *теоретичних*: цільовий аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; моніторинг інтернет-сайтів ЗВО, що здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців соціономічних професій; концептуально-порівняльний аналіз для визначення поняттєво-категоріального апарату, уточнення сутності дефініцій; систематизація й узагальнення теорій міжкультурної взаємодії і моделювання міжкультурної компетентності для розробки авторської моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій; структурно-системний аналіз компонентів міжкультурної компетентності; моделювання, узагальнення й класифікація педагогічного експерименту з упровадження системи формування досліджуваного феномена; узагальнення й систематизація даних педагогічного експерименту для здійснення критичної рефлексії;

– *емпіричних*: педагогічний експеримент для перевірки дієвості впровадження системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій; кількісні (анкетування, письмове опитування, тестування); обсерваційні (спостереження, моніторинг рівня сформованості міжкультурної компетентності);

– *статистичних*: методи математичної статистики (обробка даних у системі Matlab) для статистичної обробки даних аналізу результатів педагогічного експерименту.

Обґрунтовані О. Ю. Пришляк результати дослідження забезпечують новизну і вірогідність загальних висновків дисертації і заслуговують на особливу увагу.

Дисертація Оксани Юріївни Пришляк виконана на належному науковому рівні, що підтверджує володіння здобувачкою теорією досліджуваної проблеми і відповідними методами наукового пошуку. Оформлення роботи відповідає сучасним вимогам до наукових праць такого рівня. Позитивне враження справляють представлені табличні матеріали і рисунки.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та достатньо чітко висвітлює її суттєві аспекти, основні положення та висновки.

Результати дослідження пройшли достатню апробацію під час науково-практичних заходів різного рівня (конференцій, симпозіумів, семінарів, круглих столів тощо), у яких брала участь дисертантка в Україні та за кордоном.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Одержані О.Ю. Пришляк результати мають значення для педагогічної науки, що полягає у визначенні теоретичних і практичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій. Результати дисертаційного дослідження О.Ю. Пришляк впроваджено в навчально-виховний процес Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/01/1'45 від 21.01.2021 р.), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/74 від 09.02.2021 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04/479 від 27.01.2021 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №1291-33/03 від 30.12.2020 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 69 від 23.12.2020 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Одержані результати дослідження – висновки, положення – мають міждисциплінарний характер і можуть використовуватися, перш за все, для впровадження змін з метою вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій в університетах України, що стосуються міжкультурної компетентності та специфіки професійної діяльності в міжкультурному соціумі; доповненні програм практичної підготовки завданнями, спрямованими на формування відповідних умінь і навичок; тематики індивідуальних навчально-дослідних завдань, наукових студій і гуртків, проєктів. Отримані результати дослідження можуть бути використані у ЗВО, які здійснюють підготовку майбутніх

фахівців соціономічних професій, а також у процесі створення навчально-методичних посібників для навчальної, виховної, наукової та самоосвітньої діяльності студентів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація Оксани Юрїївни має науково обґрунтовану структуру: вступ, п'ять розділів, висновки, додатки і список використаних джерел. Послідовність і логіку викладу тексту дисертації визначено необхідністю вирішення поставлених завдань дослідження.

Заслужують позитивного схвалення обґрунтовані дисертанткою гіпотези стосовно того, що ефективність формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій залежить від розробленої й успішно апробованої системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій, навчально-методичного та змістово-технологічного забезпечення, обґрунтування й реалізації організаційно-педагогічних умов ефективного її функціонування. Цей процес передбачає узгоджену взаємодію всіх його структурних блоків, що оптимізують досягнення окреслених цілей і результату. Концепція дослідження містить чотири взаємопов'язаних концепти, що сприяють реалізації провідної ідеї дослідження, зокрема:

– *теоретичний* – визначає систему наукових ідей, концепцій, положень, категорій і дефініцій, без яких неможливе розуміння суті досліджуваної проблеми й які покладено в основу системного формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій. Це ідеї про міжкультурність освіти, її роль і вплив на гуманізацію системи людських відносин, теорії міжкультурної взаємодії і моделювання міжкультурної компетентності, специфіку професійної діяльності фахівців соціономічних професій, положення щодо вдосконалення освітнього процесу у ЗВО;

– *методологічний* – забезпечує розуміння того, що формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у ЗВО характеризується як багатофакторний, інваріантний, спеціально організований інноваційний процес, що ґрунтується на інтеграції філософсько-методологічних засад, численних наукових теорій (міжкультурності освіти, міжкультурної взаємодії і компетентності, формування особистості майбутнього фахівця), загальнонаукових підходів, загальнопедагогічних та спеціальних принципів, особливостей професійної діяльності фахівців соціономічних професій у контексті міжкультурності;

– *методичний* – здійснює науково-методичний супровід процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій; у контексті розробки етапів формування

міжкультурної компетентності здобувачів першого (бакалаврського рівня) у ЗВО та методики діагностики й оцінювання рівнів сформованості міжкультурної компетентності студентів;

– *технологічний* – передбачає розробку, впровадження та експериментальну перевірку системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій у ЗВО, котра ґрунтується на професіограмі фахівця, особливостях його професійної діяльності, моделі міжкультурної компетентності; забезпечує розробку та реалізацію навчально-методичного і змістово-технологічного забезпечення й організаційно-педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій; моніторинг та оцінку сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців у ЗВО.

Вважаємо обґрунтованим і логічним зміст викладу матеріалу у четвертому розділі дисертації, в якому дослідниця охарактеризувала професіограму, зміст, структуру і систему формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій.

Заслугує на схвалення логіка побудови і змістове наповнення п'ятого розділу дисертації «Імплементация системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій та перевірка її ефективності», в якому охарактеризовано процес проектування та організації дослідно-експериментальної роботи з упровадження системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій; організаційно-педагогічні умови та навчально-методичне й змістово-технологічне забезпечення ефективного функціонування досліджуваного процесу.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Належно оцінюючи позитивні здобутки зазначеної праці, вважаємо за доцільне звернути увагу на дискусійні моменти, виявлені недоліки та висловити зауваження й власні судження.

1. Нам імponує розроблена дослідницею структурно функціональна модель системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій через виокремлення і розкриття суті провідних блоків: *концептуально-цільового, структурно-змістового, процесуально-технологічного та результативно-оцінювального*. Проте вважаємо, що у структурно-змістовому блоці доцільно було відобразити не лише професіограму, змістове наповнення і компоненти міжкультурної компетентності, але й розроблену дослідницею концептуалізацію міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій, тим більше, що у процесі дослідження вона дослідницею розроблена.

2. Позитивно оцінюючи обґрунтовані дослідницею організаційно-педагогічні умови ефективного функціонування системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій (підрозділ 5.3 дисертації): умотивованість до навчання і професійної діяльності у міжкультурному середовищі; створення міжкультурного освітнього середовища у ЗВО; забезпечення активного саморозвитку та самовдосконалення через використання та інтеграцію інноваційних педагогічних та інформаційних комунікаційних технологій вважаємо, що дослідниці вартувало виокремити як окрему умову – модернізація навчально-методичного та змістово-технологічного забезпечення формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій.

3. У підрозділі 5.2. «Навчально-методичне та змістово-технологічне забезпечення процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій варто було більше уваги приділити дослідниці презентації *форм волонтерської роботи студентів*, так як міжкультурний потенціал такої роботи є достатньо значущим.

4. У додатках дисертації поряд з узагальненими міжнародними документами і діагностичною методикою, що само по собі є цінним надбанням роботи, докторантці варто було ширше представити змістову характеристику окремих модулів і завдань.

5. У підрозділі 3.1. «Зарубіжні теорії міжкультурної взаємодії та міжкультурної компетентності» докторантка обмежилася доволі лаконічною характеристикою окремих з них. Виходячи з міркувань, що значна частина з поданих докторанткою теорій й моделей міжкультурної взаємодії та міжкультурної компетентності перекладені нею і вперше введені в науковий обіг в нашій країні, вважаємо, що їх доцільно було більш широко представити у додатках.

6. Позитивно оцінюючи логіку і змістове наповнення п'ятого розділу дисертації «Імплементация системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій та перевірка її ефективності» вважаємо, що у підрозділі 5.3. «Організаційно-педагогічні умови ефективного функціонування системи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій» доцільно було більше уваги приділити нововведенням, які були упроваджені дослідницею у процес дослідно-експериментальної роботи у зв'язку з карантинними обмеженнями, викликаними Covid 19.

Висловлені зауваження і побажання не зменшують наукового значення дисертаційного дослідження і не впливають на його беззаперечну високу позитивну оцінку.

Висновок

Послідовність викладу матеріалу та доказовість положень і висновків дослідження – це ті характеристики, які надають науковій праці повноти і завершеності. Не викликає сумніву теоретичне і практичне значення проведеного дослідження, оскільки отримані результати та представлені узагальнення заслуговують на впровадження у процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій до роботи у міжкультурному суспільстві.

Відзначаємо змістову насиченість, стилістичну культуру зазначеної дисертації, продуману структуру, науковий характер і ґрунтовність висновків до кожного розділу, концептуальний характер загальних висновків, широту апробації та джерельної бази, різноманіття і креативність додатків.

На підставі проведеного аналізу констатуємо, що результати дисертаційного дослідження мають наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, є важливими для педагогічної науки. Отже, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація на тему **«Теорія і методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій»** за актуальністю, змістом, одержаними результатами, обсягом і оформленням відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, положенням пунктів 10, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор **Оксана Юрївна Пришляк** – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри психолого-педагогічної освіти
та соціальних наук КЗВО
«Вінницька академія безперервної освіти»

Т. Р. Браніцька

ПІДПИС
- Браніцької Т. Р.
ЗАСВІДЧУЮ

ЗАВ. КАНЦЕЛЯРІЄЮ
МАЗУР А. В.
2021 РІК